

שליחויות

בשנת 1953 נקרא א.ב.ג. לשליחות חדשה: ייסוד-מחדש של תנועת "הבונים-דרור" בקנדה.

בעת ההיא היה כבר מנוסה בשליחויות חינוכיות לסוגיהן. הוא היה "בוגר" הזרקה תנועתית בחיפה וברחובות, מדריך-מחנך לחברת נוער עולה, מורה-מחנך בביה"ס "טיץ" ביגור, מדריך-מלווה לילדי טהראן בשלבי קליטתם הראשונים בארץ, ומורה-מחנך לכיתה הראשונה של ילדי בית השיטה. כמעט בכל אלה היה עליו לסלול את דרכי עבודתו, מבלי שיוכל להישען וללמוד מנסיונם של אחרים, שקדמו לו. את עיסוקו בחינוך ראה כייעוד, ואת המשימות שהוטלו עליו בזו אחר זו קיבל ברצון ובנכונות, אף שלרוב היו כרוכות בויתורים לא-קלים בחייו האישיים.

השליחים שיצאו אז לחו"ל מטעם התנועות הקיבוציות ייצגו, להלכה, גם את הסוכנות היהודית, אולם באותה תקופה לא נהנו מתמיכתה הכלכלית, ולמעשה נאלצו להתפרנס בכוחות עצמם, ולשלב במאמצי הפרנסה גם את משימת השליחות, שלשמה יצאו. במקום שהיו כמה שליחים – מתנועות שונות או מאותה תנועה עצמה, נהנו השליחים מתמיכה הדדית – חברתית, בעיקר. משפחת בן-גוריון (הצעירה עדיין, אך כבר למודת נסיונות קודמים לא פשוטים) לא נהנתה מיתרון כזה. המשפחה מנתה ארבע נפשות – אריה, ברוריה, וילדיהם חגי (בן 12 בצאתם) ורזיה (בת 8). החיים שציפו להם לא היו קלים. תחושת הבדידות שהתלוותה להם, המעבר החזק מה"יחיד" הקיבוצי התומך אל רצף של מאבקים יום-יומיים, כשהכל תלוי בכך ואין שום סיכוי לסיוע – היוו ניגוד מוחלט לא רק לחיים שמהם באו, אלא גם לתקוות שתלו בתקופה זו, לחיזוק המסגרת האינטימית ולאפשרות להשלים חסרים משפחתיים שהיו בלתי נמנעים באופן שבו תפס אריה את חובותיו ואת המוטל עליו.

לקראת סיום התקופה כתב אריה מכתב-סיכום לחבריו בבית השיטה. המכתב מובא כאן כלשונו, להוציא עריכה קלה של מה שנראה כפליטות קולמוס בלהט הכתיבה.

שליחות לקנדה

קנדה, במרגוע, אי-שם בצפון, 10.7.55

לחברים היקרים בביתנו היקר,

תמה השליחות. חפצינו ארוזים שוב. נגזזו משאלה ואשליה אישית.

נטלנו את ברכת הפרידה מחניכים וידידים שבחבלי-אנוש נתקשרנו, ובשארית עצבינו המתפקקים נסנו מהעיר הנמוגה בחומה המטרף - אל פינת מרגוע צפונית, שחננה אל, בה חורש בחורש יישק, ואגם באגם יגע, טבע רוגע ומרגיע. כאן, בעולם אגדה, נושאת את נפשה משפחת שליחים לקדש את השבת הגדולה, המשפחתית. שבעה ימי מנוחה מתוך 107 שבתות ש"מגיעות" לנו. בהציצנו אחורנית על פני תת"ג (813) הימים והלילות שזרחו ושקעו על אדמת קנדה, עולה חיוך של תמיהה על פנינו (אף כי שכחנו מכבר לחייך...). פיסת הדרך שחלפה, נראית עתה כאילו סיימנו הרפתקה שנקלענו אליה, מבלי דעת כי אל דרך הרפתקאות אנו יוצאים. הייתה בנסיעתנו מידה רבה של תמימות. מצד שני – קיבוצניקים המאמינים כי כל העולם הוא טוב, כמו שאנשי קיבוץ הם טובים, וכי העולם הוא המשכו של הקיבוץ, וכי לא הדולר הוא העיקר, אלא הנשמה, וכי אנו נספק את השליחות, והאחרים - יספקו לשליחים.

מצד המוסדות ששלחו אותנו כך הייתה מידה רבה של קלות-דעת, ועוד יותר – חוסר-אחריות של מנוסים. אל קנדה נכנסנו ללא ויזה. נחתנו בשדה-התעופה בטורונטו ביום סמלי למדי - 1 באפריל... יומם של השקרנים והמתחננים. היה זה מעשה הימור: או שנצליח, או שנפסיד: take a chance, כמו שאומרים בין משחקי הקובייה. אין דרך אמצעית. במקרה כבשנו את ליבו של פקיד טוב-לב, והלה רשם בדרכון רשות להשתתפות בקנדה 10 ימים כאורחים שמבקרים קרובי משפחה. קרוב או מודע לא היה לנו בין רבע-מיליון יהודי קנדה. אפילו שגרירות ישראלית עדיין לא הייתה אז. צלמים

ועיתונאים לא התכוננו להקביל את פנינו. לא היה בזה משום חידוש וסנסציה לפגוש בשדה-תעופה ובנמלים הקנדיים יהודים "יורדים" עם דרכון ישראלי (מאוד לא מכובד כבר אז...), מסתננים למצוא זהב ברחובות טורונטו ומונטריאול. והתקופה תקופת גאות ב"יורדים"...

בשדה התעופה בכל-זאת קיבלו את פנינו שתי נערות ושני נערים, שארית הפליטה של תנועתנו, היחידים שציפו לנו בעיר הזאת. אך אף לא חבר אחד מ"המפלגה המשותפת". גם בכך היה רמז וסמל... הובלנו ישר למלון, כיאה לשליח שאין לו מכרים, ובכיסנו תקציב מצומצם לחודש-קיום. מרגע שמעלית המלון ירדה ואנו נשארנו סגורים בחדרנו, החילונו חשים לראשונה שאנו אחראים לעצמנו. לדולרים התייחסנו כתוספת ערך ומשקל, כי הם לא היו רבים, ולפי תיאוריות מסוימות, חומר שיש ממנו מעט, ונזקקים לו הרבה, ערכו עולה (שאלו את שלום קרליץ, יוזיק ואבישי, ויאשרו זאת). הנתונים שלפנינו היו: דירה פרט למלון - אין. עבודה - פרט לניקוי המועדון - אין, (וזאת עד ראשית שנת הלימודים, דהיינו: בעוד 5 וחצי חודשים). ריהוט - פרט למזוודות - אין. תקציב - בעין... חברים - אין. מועדון תנועה - בלי עין. מחנה - פנס בשתי העיניים, ומי שיכניסנו במבוכי החיים האמריקאיים - מניין? והכול חדש וזר. ועכשיו, חבריי בבית, כיצד יוצרים מתפריט זה "יש" מ"אין"?

רבות הרהרנו באותם לילות בהורתנו, תנועתנו הקיבוצית, תנועה בעלת ותק של שליחים ושליחויות בארצות פתוחות וסגורות, בעיתות שלום ומלחמה. איך להסביר מקרה כזה, אולי לא מקרה של רשלנות (וזו מילה צנועה) כפי שאנו נתקלנו בו, וזאת לאחר חמש שנות-תנועה כאן, [לשלוח כן] 5 שליחים רשמיים של הקיבוץ [המאוחד]? היש לוועדת חוץ-לארץ ביקורת על הנעשה כאן בשליחות, ומה מעשיו של השליח? מה ערך להשקעת כוחות-אנוש וחומר, אם בסופה של השליחות מתהווה פער שבולע לתוכו את היש שנוצר, ואיש לא יידע את אשר בא אל קרבנו, ושוב יש להתחיל מבראשית... למה לא הגיעו מוסדות הקיבוץ [מסד] חוקה ונוהג באשר לזכויות וחובות השליח? האם אין רציפות המתבטאת במוסדות השליחות? פרשה זו דורשת בירור רציני! עם ראשית חיבוטינו, גמלה בנו ההכרה: אנו לא ניתן שסבלנו יחזור במשמרת המחליפה. המחליף יבוא (או יבואו) אל המוכן, אל כתובת חברית, אל בית ותנועה, זמן רב למדי לפני סיימנו את התפקיד.

רבות הרהרנו בחלוקת כוחות בלתי-רציונאלית בין ה"בירה" הניו-יורקית ל"פרבר" הקנדי, על אותו מספר של חניכים. שם יושבים 2-3 שליחים (או משפחות שליחים) בקומנה שיש בה מסורת וציוד וייצוג וגו', וכאן...? אך אי-אפשר לאזן את הכוחות, כי כל אלה המוגדרים כשליחים, כיום שליחותם היא רק אמצעי לצרכיהם האישיים, לרוב רפואיים. ולכן, אי אפשר להזיזם.

עד מהרה הסקנו את המסקנה המוכרת והאכזרית, כי שליחות וצרכים אישיים אינם יכולים לעלות בקנה אחד. מי למען מי יוקרב? זו שאלה התלויה באישיותו של השליח, ואולי בקטגוריה של מצבו האישי. במקרה שלנו, שנתיים-וחצי שנות היעדרנו מהבית היו קודש לשליחות, רק לה ולמענה בלבד. לכן, אותו איבר סמוי הקרוי מצפון, אינו מציק לנו, מצפוננו התנועתי - מצפונה של השליחות - נקי וטהור. לפחות בצד אחד של החשבון יצאנו נקיים. גם בצד השני של החשבון יצאנו נקיים, אך במובן האחר, השלילי...

הדבר שהכביד על החיים והכשיל יותר מכל את מלאכת השליחות במלואה, היה ההכרח הבלתי-מוצדק לעבוד יום מלא על מנת להתקיים חומרית, כתוצאה מהיעדר כל הקצבה או תמיכה כספית מכל מקור שהוא. יוצא, איפוא, כי בכל שעות היום הוצא עיקרו של המאמץ הפיזי והנפשי של השליח למען הקיום החומרי של עצמו ומשפחתו. האין זה דבר והיפוכו?! לעקור שני כוחות-עבודה מסידור העבודה של המשק, ולשלחם אל מעבר לים למען יקדישו את כל זמנם לקיום עצמם? היות ונשאנו עימנו גם את תעודת קיומה של השליחות, היה עלינו לעשות עבודה כפולה. מעמסה כזו היא על-אנושית, ואין עימה [זמן להקדישו] לעבודה למילוי המשימה. לכן, היו ימים ושבועות שהפכו לגיהנום. שעת האפס, בכל המובנים, הייתה תמיד שעת חצות, והעניינים הסידוריים בלתי מסודרים ובלתי מושלמים, והרגשת החוב גדלה. מבחינת אפשרויות העבודה למען התנועה, היה מקום לעוד שליח לפחות. לסמוך? אין על מי. בתנועה עדיין אין בוגרים שניתן לסמוך עליהם אף במשהו. מה שהשליח לא יעשה - לא יעשה. מטאטוא החדר והחצר, ועד הודעות טלפוניות,

ועד... האווירה המוסרית אינה של הסתמכות על הבטחה ואחריות אישית ללא פיצוי חומרי. המילון שניבנה על הניסיון אומר: "לא" הוא לא. "אולי" הוא לא. וה"כן" הוא לא. את היתר יעשה השליח.

המסקנה המעשית - כפליים לעמול. זמן מניין? דופק הזמן הוא מהיר מדי. למרות שהוא ארוך יותר, הוא נגמר מהר יותר. השבוע מתחיל ביום שני, ומסתיים ביום שישי בצהריים (יום שישי הקצר), ואחריו שני ימי שבת שהפעילות וחוסר-המנוחה בשניהם גם יחד קשים מכל שבת נורמאלית אצלנו, האסיאניים.

מתבקש תקציב משוריין של זמן: מחצית היום בכדי לחשוב, להכין, לשוחח, להספיק לנשום, למלא את השליחות. רק המחצית השנייה של היום - קודש לעבודה חלקית למען קיום חומרי. במידה שאין הכנסה מספיקה, תהיה אחראית קופת הקיבוץ או קופת השליחים המרכזית לתקציב חודשי משוריין. כך נהוג ב"השומר הצעיר", כך נהוג ב"הבונים", כך הגיוני. למה אנו הוותיקים מפגרים, מתרשלים, מעמידים אנשים במבחן שסופו הכשלה? חברינו בניו-יורק לא עבדו יום שלם. קיימו תנועה על אף היותם רבים יותר במספר ובנוחות החיים. השתדלנו לספר בכנות לחברינו השליחים בניו-יורק, בפריס ובתל אביב כיצד אנו חיים ומה מעשינו. משתיקתם הבנו כי זו הדרך ההכרחית. נשאנו בעול ושתקנו. מסתבר שכולנו עניים מדי.

משהתקרבו השנתיים לסיומן, שוכנענו - מניסיונו העצמי - כי זה אבסורד! אבל, כאמור, היתה זו כבר ראשית הסוף. דאגנו שהשליח-המחליף יגיע בזמן. היה חוזה ג'נטלמני בין ועדת חו"ל ובינינו. עליו היה להגיע לראש-השנה, לחנוכה, לכל המאוחר לפסח. דאגנו לניירותיו, הכול היה מוכן בזמן: עבודה נוחה למחצית היום, דירה ומיטה מוצעת, שולחן ערוך, בית קולט - המקסימום הניתן. בנס הוא הגיע רק 6 שבועות לפני שעזבנו. באפס-כוח, מיואשים מוועדת חו"ל ומחולשותיה, ברכנו בלית-ברירה גם על כך. במקום שנדאג בשבועות האחרונים גם קצת לעצמנו (עד אז לא הייתה אפילו שהות של מחצית-יום לצאת לראות את אשר אנו זקוקים לו מבחינת חפץ או לבוש) עתה היה עלינו להכניס לעבודה את השליח ועוד חברה שבאה מניו-יורק לעזרה, וזאת בערב המחנה על כל סבך ענייניו. העומס הגדול ועימו המתוחות והעצבנות, בשבועות-סיום אלה, היו סיוט וטירוף.

ברקע התמונה הזו נמצאת באופן מתמיד "אשת השליח", כינוי שבמציאות המיוחדת שלנו, אפשר היה למוצאה לרוב במטבח מכינה את הארוחות, מגישה את הארוחות, שוטפת כלים וחוזר חלילה... לשולחנה הערוך בטעם של ברוריה הסבו תמיד בארוחות צהריים וערב עוד 2-3 אוכלים-אורחים נוספים. מבחינת עבודה על מספר אוכלים ושירותם המלא, דומני כי ברוריה לא פיגרה אחר טבלת סמינריון העבודה של הקיבוץ. מכאן תשובה לכל השואלים והמתעניינים - האם ברוריה השמינה? בארץ בה שותים חלב רזה כדי לשמור על פיגורה דיאטטית, ומוציאים מיליונים לתעמולת פרסומת להשתמש במרגרינה ולא בחמאה, באותו טעם, והבשר זול בה יותר מירקות, והחלב זול מגזוז, וגו' - לא, ברוריה לא השמינה, אף כי בבית היה מכל טוב. היחיד שעלה במשקל, קיבל כרס וקיבל קרחת, הרי זה החתום מטה. כי בכדי שיהיו תיאבון ותענוג מאוכל, צריך שיהיו נתונים מוקדמים, שיאפשרו מנוחה, רגיעה, סיפוק, שקט נפשי, בקיצור - לא להיות עייף. בתנאי החיים שלנו, זה היה בלתי-אפשרי עד היום האחרון והשעה האחרונה. הודות למסירותה של ברוריה למשק-הבית, הודות לדאגתה לילדים, הודות לחוש הצניעות והחיסכון שלה, יכולתי לנוכחי לעשות את עבודת השליחות. יכולנו בכל-זאת להתקיים שנתיים ומחצה. אני לא גמלתי לה כפועלה, לא היו לי עצבים, ולא סבלנות. לאחר יום של הוראה בשני בתי-ספר (השיעור האחרון הסתיים ב-6.30 בערב), עם דאגה מתמדת לתנועה ענייה ודלה, מניין דולים כוח לשוחח בניחותא עם הילדים והאישה?! וכאשר נמצאו אותן שעות בודדות מקריות, הן התפצלו ונופצו לרסיסים, בגלל טרדנותם (האומנם?) של חניכים ובוגרים, שביקשו ושאלו על הא ודא דרך הטלפון, או פנים אל פנים, והרי חובה ונימוס והכנסת אורחים קודמים לזכויות המשפחה.

בבית-השיטה, דומני, נשאה פרי ההסברה, שאין מסדרים עניינים בשעות הפנאי, כאשר הורים מבליים עם ילדיהם בחוג משפחתם, ואין מטרידים בעניינים סידוריים בשעות הארוחה. אך כאן יש כללי-חיים שאינם עומדים בזהות לרצון, לצורך הסברה וגו'. בין 4.00 ל-5.00 אחה"צ חוזרים הכול מעבודתם, ארוחת ערב אוכלים מוקדם, ו"שעת הילדים" היא השעה הנוחה היחידה לתפוס את האיש המבוקש בביתו. כי לאחר הארוחה הוא נעלם, עם או בלי אשתו, וכן להיפך: לשיבה, לסרט, לקפה, למשחק קלפים, או לבינגו (מה זה - אסביר בבית), וממילא לא קיים במציאות הווי שכזה הקרוי פגישת

הורים עם ילדיהם. הילד הוא יצור עצמאי. מהגיל שחדל ללכת על ארבע, הוא מסוגל להחזיק אקדח באחת משתי ידיו, ולתקוע את זוג-עיניו במכשיר הטלוויזיה. הורים אינם מטפלים בילדים. אך אם הילד נטפל להוריו, ובעיקר לאימו, האם שולחת אותו לקנות בבית-מרקחת חוברת "קומיקס", ואז נשאר הילד שעה ארוכה לעלעל בחוברת המותחת בציוריה הרצחניים. ואם הוא ממשיך לנדנד, מוסיפים לו עוד 5 סנט לליקוק גלידה, או סותמים [לו את הפה] בבקבוק קוקה-קולה, או מאיימים עליו ש"כאשר אבא יבוא, אני אספר לך". ואז התקציב השבועי של הבן בסכנה, וכך מיד הכול מסתדר... הבן הסורר שוקע בספה הרכה, ועוקב בהולם-לב אחר סרטי מערבונים מתקופת הזוהר של החלוציות האמריקאית בישובי הספר – "המערב הפרוע". מכשיר זה הקרוי טלוויזיה, או לשם קיצור טי.וי. (האמריקאים חסכניים ועצלנים, במקום לברך "גוד ביי" הם פולטים "ביי!") הינו מכשיר כל-בו, ו"במקום" לכל, לא רק במקום הורים, אלא במקום ספר, סרט, חברה, דעת ושיעורים.

צאו וראו, עד כמה אנו, האירופיים-אסיאתיים, פרימיטיביים הננו. מאמינים אנו בחינוך, סוברים שהילד זקוק לאהבת הורים, לצוותא משפחתית, משתוקקים להתפרקד עם הבנים על הדשא, ולהביט בשמיים טהורים, ולשאל שאלות בלחש, ובשבת - לצאת ברגל לשוח בשדה, לקרוא לפרח בשמו, ליהנות מהתעלסות הציפורים...

זכורני, בכינוס העולמי לבריאות-הנפש התריס רופא-פדגוג, איש נבון, כלפי אלה המרבים לטעון על גידול דור ילדים חולי-נפש ביבשת הזאת, הנזקק במידה סיטונאית לפסיכיאטרים. הוא אמר: "אתם, ההורים, במקום לבזבז זמן וכסף על רופאים, צאו עם ילדיכם לדשא שמאחורי בתיכם, ובלו במשותף איתם". אך מי טיפש שיקריב את עצמו, את נוחיותו וזמנו המועט למען ילדיו? מוטב לשלוח אותם למוסד פרטי הגון, עשיר, מפורסם, ובלבד להיפטר מצרה זו הקרויה "דאגה לחינוך ילדיך". האמריקאים התקדמו, אך רחוק מדי ונוח מדי.

ילדינו, השניים, התבגרו בשנתיים, זאת אי-אפשר היה לעכב. לשמחתנו, גילם הוא גיל שמסוגל כבר לקלוט מראות ומאורעות, להתרשם, ללמוד, להבין. הם קוראים בכל עיתון יומי, באופן חופשי. התמצאות בעיתון אינה דורשת בגרות מסוימת, כי העיתונות היומית והשבועית כאן היא ילדותית, סנסציונית, ציורית, ואין לה ולא כלום עם מושג העיתון והעיתונות הישראלית, למשל. מבחינת הילדים, היה הביקור חיובי. הם זכו להציץ לעולם הגדול, הציצו ולא נפגעו. הוריהם כיוונו את עיניהם וליבם. לא פינקנו אותם. הם טעמו מ"עץ החיים" ובכל זאת נשארו בני-קיבוץ, כפי שהיו. מחשבותיהם והליכותיהם בוקרו על-ידי הוריהם. לנו היה איכפת. כי כל-כך קל להתפתות לקסמי השווא היום-יומיים, כל כך קל להתבולל, להיות כמו כולם. הם חיו ב"אצלנו הקיבוצי" שהיה נר לשיחותיהם, ביקורתם והליכותיהם. בכל-זאת, קשה היה לקלקל בן-קיבוץ בזמן כה קצר. הילדים למדו שפה ושולטים בה בדיבור, קריאה וכתבה. השפה תהיה להם לתועלת בהמשך השכלתם בבית-הספר, ולהנאתם האישית. מה שחסר לילדים יותר מכול, והיעדרו - השרה בדידות, זוהי חברה. הכיתה אינה חברה, הרחוב אינו חברה, בעיקר - הרחוב שלנו, שמחציתו - איטלקים, רבעו - יפנים ואוקראינים וסתם ילדי גויים, והנותר - ילדי יהודים, לא מעשירי קרת, גם יורדים-מתבוללים בכל גיל, לשון ונפח... בארץ המעודדת את ההתבודדות הלאומית, כל חטיבה - לאומית או דתית - שומרת על התבדלות בלתי-רשמית, כך שהבית (דירתנו בקומה השנייה) היה כלובם, ובו "מכשיר הקסם" - הטלוויזיה. דרכו קנו ילדים במרחבי תבל כשהתעייפו מקריאה ומציפייה לאבא. רזיה הייתה חברתה-לגורל של הכלבה לאסי. הצוללים במעמקי הים, חוקרי המרחב וגיבורי המדע, היו חברי-רוחו של חגי. חגי היה גם הרפורטר לחדשות בעת האוכל, מהנשמע והנראה על פני כדור ארצנו הסדוק.

בעולם זה, שבו "זמן הוא כסף", וכסף הוא תוכן-חיים וחזק מכל תאוה, לא יכול היה אב זה, האוהב את בניו, ושבניו ציפו לו יום-יום לשאול אין-סוף שאלות, למצוא את שעות הפנאי לשבת עם ילדיו בהכנת שיעורים, בשיחה, במשחק. זכורני שנקראתי למשרדו של מנהל בית-הספר העברי בו הוריתי, ונתבקשתי להחליף מורה שחלה ל-2 שעות נוספות ליום. סירבתי ואמרתי כי אב לילדים אני, ועלי למצוא זמן גם עבורם. המנהל צחק צחוק לגלגני, מנהלי, ואמר: "רואה אני כי 'ירוק' אתה עדיין. איזה אדם על פני היבשת הזו יסרב לקבל עוד 5 דולר ליום, כאשר זמנו פנוי?" אמרתי: "איני פנוי, זמני הפנוי מוקדש לאשתי וילדיי". אמר: "אתה מדבר בשפה שאינה מובנת כאן, אתה צריך להסתגל..." (אני תקווה כי אלה היו ויישאר שתי שנים יחידות בביוגרפיה של ילדיי ושלי, שחיינו כה קרוב יחד, ובכל-זאת כה רחוק זה מזה, ובנפרד. סובר אנוכי כי העיר, כמקום-חיות טוטאלי של המשפחה, אינה יכולה לספק את שלימות היחסים בין אבות

לבנים. המשפחה נהרסת. אין בה, ואין לה, תוכן משותף, היא out. שעות-הפנאי ביום חג, חול וחופש מוקדשות מילדות לעשיית כסף וצבירתו! בזה מתבטאות ההתבגרות והעצמאות, ומשיש בידי הבן (או הבת) סכום כסף שהוא עצמו הרוויח, הרי הוא עצמאי וחופשי לעשות בו כרצונו מבחינת התוכן, המטרה והזמן. יוצא, שמטרת-חיים זו, המעודדת על-ידי ההורים, ללא הבדל מעמד סוציאלי, מזרזת ומזכה את הילד להינתק ממוסר אב ומתורת אם.

- אתה צריך להבין, זו אמריקה! לדור הילדים יש זמירות חדשות.

- אני הבנתי. [אבל] אף פעם לא הסכמתי, זה דור שמאבד עצמו לדעת.

עבורנו, כמשפחה, הייתה זו הפעם הראשונה לחיותנו מחוץ לקיבוץ - בעיר. לאחר שטעמנו מניסיון חד-פעמי זה, לאחר שהתבוננו, עקבנו, שוחחנו, קראנו בנושא זה, יכול אנוכי לומר בלב מלא, כי איני יכול להמיר את חיי המשפחה במסגרת הקיבוץ, באלה שרוב-רובו של העולם חי אותם כאן כיום. ואין זו שאלה של אמצעים חומריים. חיינו הקיבוציים שלמים יותר, יפים יותר, עשירים יותר, אנושיים יותר! לו רק היה לנו גם קצת מהשפע החומרי שכאן... חיי החברה בקיבוץ, העשירים בתכנים, נובעים מצרכיה, ולמענה - הווי המשפחה המאושר. הצלחותינו בשדה החינוך המשותף, משטר דמוקרטי וחופשי המזכה את החבר והחברה בשיוויון-ערך מלא, אי-התלות הפטריארכאלית של אישה בבעל, העסיקו ומעסיקים הורים וסוציולוגים בורגנים.

חטא חטאה התנועה הקיבוצית לעצמה, על שמשך למעלה מדור של חיי קומונה משגשים ברוח ובחומר, לא נתפרסמה בשפה האנגלית ספרות אינפורמטיבית, מחקרית, בלטרסטית, חינוכית, אודות חיי הקיבוץ ויסודותיו. חיינו אינם ידועים, ובמידה שידועים, אינם מובנים. הסירוס בזדון ובשגגה, מתוך דעה קדומה ובורות, מרובה וגורע. הצנענו לכת מדי, עסקנו בבית, ושכחנו את העולם. אנו זקוקים לאוהדים ומבינים בכל אתר ואתר. הדבר דרוש לנו בעיקר בארצות האנגלוסקסיות למען חניכים, מדריכים, הורים, ידדים, שונאים, מורים, מנהיגים - גויים כיהודים. דבר מודפס עם צילום ואילוסטרציה, משכנע יותר מאשר דיבור. כדאי לו לקיבוץ להיות חלוץ גם בכך.

על אף השקיעה, הסיאוב והניהיליזם, מחפשים בני נוער ומבוגרים דרך-חיים שיש בה טעם. כיום, אולי יותר מאשר אי-פעם, דרך החיים בקומונה ביבשת ארכי-אינדיבידואלית זו היא הקוטב הנגדי לתפיסת העולם השלטת, ואף על פי כן, היא ניתנת. הקיבוץ, כדרך חיים דמוקרטית, בעלת מוראל גבוה, שהאנושות יכולה למצוא בה את סיפוקה והמשך גידולה, עשויה לקסום לבני האינטליגנציה היהודית ששבעה וסבאה, ובכל-זאת, לא באה על סיפוקה, ועוד מחפשת דרך ודבק. עלינו לבוא לקראתם כהצעה נוספת לבחירה - שלח לחמך, קשר עם אישים. אחד מתפקידיו של השליח הוא לקשור קשרים עם אישים יהודיים וגויים, ולקרב את ליבם, מוחם וכיסם לרעיונו, מפעלנו וביטאונינו. מנהיגים סוציאליסטים, סוציולוגים, מרקסיסטים, מרצי אוניברסיטה, עורכי עיתונות חברתית וחקלאית - כל אלה מבקשים להתבטא, מעוניינים לעשות היכרות עם מפעל לאומי וסוציאליסטי. הם זקוקים לביטוי לא פחות מאשר אנו זקוקים לשמוע וללמוד מהם. נפגשתי עם אחדים מהם, אנשים חביבים ונכונים להושיט יד, שביקשו פגישות נוספות, קשר, הצעות לכתבות ונושאים לא יכולתי להתמיד בשמירת הקשר, כי זמני בקושי הספיק לי לראות את משפחתי, ולשמור על קשר איתה. תנועתנו זקוקה להרחבת מעגלי המגע, זוהי אחת מחובותיו ושליחותיותיו של השליח. לכך דרושים זמן ושיטתיות. על השליח ללמוד מבעיותיה, ניסיונה, והישגיה של הארץ בה הוא שוהה.

לקנדה יש הרבה מן המשותף עם מפעלנו: ארץ צעירה, בראשית התיישבותה והתפתחותה, רעננה ודינאמית, רבת ניגודים בטבע ובשיטות המינהל החברתיות, רמת חיים גבוהה, המילה האחרונה של המדע והטכניקה, ארץ של קיבוץ גלויות, ארץ המאחדת 11 מדינות עצמאיות במשטרן הפנימי. יש בה מדינה סוציאליסטית, ויש בה מדינה בעלת משטר ריאקציוני, יש בה מדינה שרובה משטר קתולי-צרפתי אדוק ונחשל, ויש בה מדינה שעיקרה פרוטסטנטי-בריטי וחופשי. תרבות וכלכלה שמשתדלים למזג את המסורת הבריטית עם האמריקאית.

בטורונטו, הבירה התעשייתית והמסחרית, השוכנת לחופו של אחד מ-5 האגמים הגובלים עם ארה"ב, מתקיים מדי שנה יריד מסחרי עולמי, שבו משתתפות מדינות המערב והמזרח, אירופה ויפן. וכן, תערוכה שנתית, היחידה בעולם ביבשת האמריקאית, של מוצגי תעשייה, חקלאות ומשק-בית מתוצרי ארה"ב, קנדה ובריטניה. בה מוצגים באופן מלא המשק החקלאי הקנדי, ההישגים הראויים לציון בענפי החי וגידולי-השדה, מכונאות, שכלולים ודרכי אריזה. רק למען תערוכה חקלאית זו, היה כדאי לשלוח את ועדת המשק של הקיבוץ לביקור כאן. שליח עם זמן יכול היה לספק לוועדות המשקיות-טכניות של הקיבוץ שפע של חומר ואינפורמציה מועילה וחדשה. יוס (פלד) נדד ממשק למשק על פני יבשת גדולה, וכאן, בתערוכה, הכול מרוכז וניתן לבחינה והשוואה. שליח צריך לפעול גם כמליץ למועיל ולראוי שבמשכנות חם ויפת, למען ימומשו באוהלנו הקיבוצי השכלולים וההמצאות החסכוניות, הקטנות, שיש בהן מן השימוש המידי וניתן לייצרן במוסדותינו, ואף לשווקן לעיר. למען איסוף כל אלה, מיונם והגשתם - בכל זאת יש צורך שוב בזמן, בתשומת-לב, ובטיפול וקשר. לי כל זאת לא היה. אני הייתי בבחינת "שור חסום בדישו".

אני מנסה למנות את שטחי הפעולה שהשליח יכול וצריך לטפל בהם, כי חברנו השליח הוא עינו ואוזנו של כלל הקיבוץ על קשת פעילויותיו, ולא רק שליח לנוער. השתדלתי להתחקות אחר העיתונות העיתית והיומית. נוכחתי לדעת עד כמה דלים אנו בידיעותינו בארץ, בהיעדר המקור הראשון. הפובליציסטיקה ומאמרי הביקורת כאן הם חופשיים, על רמה גבוהה ומאלפים. הביקורת היא אזרחית, לא פוליטית, קוראת לאזרח לחשוב, לשנות, לעמוד בשער, מגישה עובדות ותעודות, חומר נפלא לאדם חושב, משמשת הצצה לפניי ולפנים, על החיים האמריקאים כמקור להשכלה ודעת. ככל שגיליתי יותר עניין, ויותר חומר, כך פחת הזמן שעמד לרשות תענוג אידיאי זה. סבורני שבכל חוג מורים בבית-ספר של הקיבוץ צריכה להתקבל בקביעות ספרות עיתית זאת (כגון "הניישן", "ניו-רפובליק", "הרפרס", "סטרד-די-רבי", "יונייטד סטייט אנד ניוז אוף די וורלד"). מורה שלנו להיסטוריה, סוציולוגיה, ספרות, המחנך שלנו כאיש חברה - חייב להציג בחומר זה למען עצמו, למען הגש חומר בשיעוריו ושיחותיו, למען הרחב דעת כלל החברים בקיבוץ מדי פעם, בתוכנית ליל שבת ובירחי לימוד.

שליחנו ביבשת זו, המצוי על יד עיתונות זו, צריך שיהיה מחונן בחוש לברור את האקטואלי והאופייני, לתרגמו או לשולחו כמות שהוא לבטאונינו הקיבוציים - "צרור לחינוך", "בקיבוץ", "למרחב". שליחנו הפזורים על-פני ארצות ויבשות יכולים וצריכים לשמש גם ככתבים של תנועתנו. כוחותינו - מצומצמים, ולכן שליח אחד צריך לעשות עבודתם של כמה פונקציונרים. יינתן לו הזמן - והעבודות תיעשינה. אני, כשלעצמי, יום-יום רדפה אותי חובה זאת. בעוברי ליד קן העיתונים ברחוב, דפדפתי בכותרות ובכותרות-המשנה, ראיתי לנגד עיניי, מבעד למאמר, את הכתובת או את חוג האנשים שאותם יעניין הנושא. קניתי, גזרתי, תלשתי את המאמר, טמנתיו בתיק לעת-מצוא, אך ההזדמנות - אף פעם לא נזדמנה. אין-סוף פעמים התחלתי לתרגם, לסכם, לכתוב, אך יותר מאשר שורות ספורות, לא התאפשר לי. חפצתי להביא עימי מאמרים, מודעות פרסומת, קריקטורות, צילומים שידברו בעד עצמם, מהם השתקפה המציאות ביתר שכנוע מרשימות ומעובדות הנראות כמוגזמות או "חשודות". ארגזים נערמו וגאו מחופש לחופש, ומחג לחג (הם מרובים כאן מאוד). נדלקו התקווה והאמונה כי אצליח להתייחד עם האותיות השחורות, ותקוותי נכזבה... החובה - קודמת ל"תענוג", וכך הגיעו ימי האריזה, ומאות ק"ג של נייר יקר ומועיל הוצאו לרחוב להישרף באשפתות העיר, ועימן נשרף ונגוז חלום קטן... זה היה שכרה של כוונה טובה בשליחות של צינוק.

מה מביאים הביתה? 2 חבילות של עצבים בלתי-ארוזים, ניסיון-חיים פרטי עם סיכום, היכרות אישית עם תרבות המערב. ובחומר? 3 ארגזים של "שמאטעס", בגדים משומשים. האם אי-אפשר היה יותר? ודאי שאפשר היה. 300 ק"ג - כל אישה ממוצעת מסוגלת למלא ארגז של 100 ק"ג. די היה במודעה קטנה בעיתון יהודי מקומי, כי השליח מוכן לקחת עימו בגדים משומשים לעולים חדשים שהגיעו לקיבוץ, בכדי שאיהפך, למשך שבוע ימים, לסמרטוטר המחזר על הפתחים, אוסף חבילות ונושאן על השכם. עשיתי זאת בגאווה ובסיפוק, ידעתי את שימושו וביקושו. הצטערתי רק שלא היה לי פנאי ואמצעים לאסוף שבעים מונים יותר...

אך גם עלבון כמוס נושא אני בליבי: עבדתי בין אנשים ועם אנשים. את כולי מסרתי עד תום, לא במעט למענם (זה לקח זמן עד שהבינו זאת). לא ביקשנו תודה - אותה קיבלנו בשפע - ותמורה אישית. אבל, משהו למען הקיבוץ! הקולקטיב

מתאמץ לשלוח שליחים שכאלה אליהם ולמענם. להם לא די ברמיזא... איך אומר הגמגמן מאותה בדיחה? צריך לדעת לדבר ("מ'דארף קענען רעדן"). אנו לא ידענו, לא העזנו לבקש מיהודים טובים למען הקיבוץ. היהדות – עשירה, הכסף מצוי יותר מתמיד, היהודים האלה, הקצת ותיקים, עושים הון, יש נכונות לתת, צריך שיימצא הנדבן העקשן, בעל כישרון השכנוע, הוא ודאי היה מצליח לקבל תרומות לבניין חדרי תרבות "על שם" וגו'...

על סמך הניסיון המוצלח של זוג הורים וידידי קיבוץ כיסופים, וכן בדומה לקיבוצים אחרים שבניהם עלו מיבשת זו, יש "חוג ידידי הקיבוץ" המקדיש חלק ניכר מפעילותו החברתית לאיסוף כספים, חומרים ומכשירים למען הקיבוץ, והיהודים נותנים ברצון, בהבנה ובכבוד. על סמך ניסיון זה, סובר אני כי יש להקים איגוד רשמי של קרובים על פני יבשת זו, ושהקבוצה, כגוף, תציג בפניהם משימה משותפת, למענה יעבדו משך השנה. בטוחני כי הם יעשו זאת ברצון. הדבר חשוב לקרובים, לא פחות מאשר לנו. מבחינתם, הפעילות היהודית היא המקיימת אותם: ארץ ישראל ומדינת ישראל. היא המקיימת את הפעילות החברתית - בכלל, ושל איגודי הנשים - בפרט. הכסף נאגר בדרכים אופייניות ליהדות האמריקאית: בהזמנה לתרום בבית פרטי, וכל הבא תורם - במסיבה שעיקרה משחק קלפים, שאחוזים מרווחיו מוקדשים למטרות לאומיות. אם בן או נכד נולד או מתחתן בישראל, המתנות או תמורתן למשפחה כאן מוקדשות דרך בעלי השמחה למען הקיבוץ.

לקיבוצנו יש כאן לפחות תריסר קרובי משפחה. תריסר זה יכול להכפיל ולשלש את מספרו אם יסביר מיהו אותו קיבוץ מבחינת ביטחון ויחוס (אין הצדקה שחברים פרטיים יקבלו חבילות על חשבון החבילה הקולקטיבית למשק, לשניהם – אדרבא). לא ניצלנו את כל האפשרויות, לא ידענו כי הם כאן מחכים להזמנתנו. לו היה עומד מקור כספי מתמיד לצרכי פרסום למען "הקיבוץ המאוחד" וניתן היה בכספים אלה לפרסם מודעות בעיתונות היומית והשבועית, בשעת הרדי היהודית, כי "הקיבוץ המאוחד" מוכן לקלוט ילדים בודדים, משפחות בכל גיל ובכל מצב סוציאלי, כי אז מימדי קליטת העלייה הישירה מכאן היו ניכרים עד מהרה. מה דוחף משפחת הורים פלונית לשלוח את בנה לשנה לארץ לאחר בר-מצווה או כמתנת בר-מצווה? מה דוחף בת למשפחה ותיקה, דוברת עברית, להכות שורש דווקא בקיבוץ? מה דוחף מורה ותיק לעברית להעיז ולחשוב על עלייה לארץ ולקיבוץ? מה דוחף אמן רווק שהכיר את הארץ דרך מח"ל לחזור אל הקיבוץ ובו לשקע את יצירי רוחו? מה דוחף בן למשפחת יורדים להיפרד מהוריו ולחזור כאדם עצמאי לקיבוץ? מה דוחף משפחת פליטי שואת-אירופה, אנשי תנועה מנוער, לבקש את עתידם למען בתם היחידה דווקא בקיבוץ? מה דוחף הורי חלוצים להתמזג עם בניהם המאושרים בקיבוץ, לחפש קיבוץ הולם גם למענם? דרכי אנוש – מי יידע? אך אלה היוצאים מהכלל, דוגמאות השוליים, המחפשות פתרון לחייהן, לעתידן. הן מחפשות את כתובתנו!

רבים אינם יודעים כי הקיבוץ פתוח. הם סוברים שזה בית פרטי של קולקטיב של אנשים, וכי יש צורך ברישיון, בכסף, על מנת להתקבל בפרוטקציה... הנה כאן, בבית-מרגוע, נפגשנו עם חברה רווקה, בעלת עבר תנועתי דרך רוסיה-פולין עד כאן, שאינה מוצאת סיפוק למירצה. היא בעלת מקצוע ומרוויחה יפה, חפצה לעלות לקיבוץ. אך סיפרו לה כי הקיבוץ אינו מקבל כל אחד, כי הקיבוץ סגור, כי החדש - זכויותיו נחותות-דרגה לעומת הוותיק וגו'. אויבי הקיבוץ רבים, הדיבה מזעזעת, לא נשאר מתום. כאן מתקבל הרושם כי הקיבוץ כבר התחסל, פשט את הרגל מבחינה חברתית ומוסרית, כי העזיבה גדולה מן הקליטה, כי בניו יוצאים לעיר ולחוץ לארץ. פעולת ארגון רשמית נעשית רק למען המושבים, להם יש שליחים רשמיים מטעם ההסתדרות ומחלקות הקליטה של המוסדות הרשמיים. העיתונות מדגישה את קליטת העולים במושבים. על לכיש מתלחשים... על הקיבוץ – "אל תגידו בגת"... (וכאן מבטאים זאת יודעי היידיש ב"ג'ס, ברחוב") ובאמת אין מספרים מילה טובה עליו. אנו זקוקים לכלי תעמולה ההולמים את רצינות העניין. משרד מודיעין עם תקציב וקשר. לא נסתתמו שבילי העלייה, הם מחפשים אותנו, צריך להרים פנס קטן בגלות של ליל ירח, ויבואו אלינו.

כל זאת מוטל על השליח והשליחים שלנו. תנו להם זמן. תנו אמצעים חומריים, והדבר יקום! פתגם חז"ל אומר: "אין אדם נפטר מן העולם וחצי תאוותו בידו". לאחר ניסיון זה באים החשק והנכונות לצאת שנית לשליחות, למודי ניסיון. ובאם כדור ארצנו יחזיק מעמד עוד 8–10 שנים (ובטוחני כי השנים הבאות תהיינה יותר של שלום ורווחה מאשר אי-פעם), מוכנים אנו לצאת שנית לשליחות, מצויידים בזמן, וכל היתר יבוא ויתגשם מאלינו.

אמריקה - פעם שניה

בשנים 1971-1973 נקרא א.ב.ג. לשליחות שניה בחו"ל, הפעם ללוס אנג'לס שבארה"ב, לנהל שם את מערכת החינוך היהודי-ציוני. זה כבר היה סיפור אחר לגמרי: ללא הילדים (שבגרו ועמדו ברשות עצמם כחברי קיבוץ ביה"ש), בתנאים של רווחה יחסית (כפי שהיה מקובל כעת לגבי שליחים, בעיקר בגילם), וללא הכורח להתפרנס בכוחות עצמם.

משליחות זו לא נותר בידינו סיכום כה מפורט. תחתיו נצברו בארכיונו האישי של אריה עשרות מכתבים, אישיים בעיקר, אך גם רשמיים. הם מעידים על קשרים חמים שנוצרו ונשמרו לאורך זמן, על ביקורים הדדיים של ידידים אמריקניים בבית השיטה, ושל אריה וברוריה אצל ידידיהם בארה"ב. דמותו הבלתי-שיגרתית של אריה השאירה, כמסתבר, רושם חזק גם ב"תרגומה" לאנגלית אצל אוכלוסיה יהודית מבוגרת. נראה כי בשליחות זו יכלה גם ברוריה לקחת חלק גדול ומשמעותי יותר בהעברת המסרים והתוכן, וביצירת קשרים חברתיים, בהיותה משוחררת מעיקר המעמסה שהעיקה עליה בשליחות הקודמת באחזקת הבית והטיפול בילדים.

ה"מטען" התרבותי-חינוכי שנשא עימו אריה הפעם היה גם הוא עשיר בהרבה. הוא היה כבר לאחר שנים רבות וגדושות בעשייה בתחום התרבות והחג, לאחר השלמת קדנציות כרכז מח' התרבות של הקבה"מ וי"ר ועדת החגים הבין-קיבוצית, וארכיון החגים היה כבר בפעילות מלאה. אחדים מילקוטי החגים הופיעו כבר, וכן ראו אור הגדה-של-פסח חדשה בעריכתו, והגדה-של-פסח לגן הקיבוצי. אופקיו האישיים והתרבותיים התרחבו, ראייתו העמיקה, והמסרים שנשא עמו היו כוללים ומקיפים יותר.

משליחות זו חזרו אריה וברוריה בהרגשת סיפוק עמוקה ובשביעות-רצון רבה, ועל כן כנראה החליט אריה "למתוח" את המסע חזרה לישראל על פני כמה ארצות נוספות (יפאן, טאיוואן ועוד), והציע עצמו להרצות בכל מקום על ישראל ותרבותה, כדרך לממן את הוצאות המסע. הביקור ביפאן (אצל הכת ה"מתיהדת" "בית שלום") הצליח מאד, וגם במקרה זה ניטוו קשרים שנתמשכו לאורך השנים ועד מותו. שאר התכנית, לעומת זאת, בוטלה: בישראל פרצה מלחמת יום כיפור, והזוג קטע את מסעו ומיהר לחזור ארצה.

בשנת 1980 הוזמן הזוג להפלגה במכולת צי"ם, למעין "סמינר שט" בענייני תרבות הפנאי ותכנים של ערבי שבתות, ששילב שליחות מסוג מיוחד עם הנאות אנושיות רגילות.

והיו עוד מסעות, קצרים וממוקדים: לקהילות יהודיות בארה"ב, לסמינר למורים בטורונטו, לאוניברסיטת ברנדס, לכנס מורים יהודיים כלל-ארצי בארה"ב. בכל מקום פרש את מישנתו, ההולכת ומתרחבת, בנושאי מחזור חיי אדם, תרבות יהודית וחינוך לציונות ולאהבת ארץ ישראל.

בשנת 1991 יצא למוסקבה, והחוויה היתה, כנראה, כה יוצאת-דופן, שהבשילה את הדו"ח הבא:

שליחות למוסקבה להכנת 2 סדרי פסח

דין וחשבון של אירועים חיצוניים

פקס לבית-השיטה ולמשפחה

מוסקבה יא בניסן תשנ"א

אנו, שני שליחי קיבוץ, הוצנחנו אל אחינו בני ישראל למצרים של היום, תשעה ימים לפני סדר-פסח. אחינו הצעירים, אילמי השפה העברית, ואנו - אילמי שפת מולדתם, בעזרת מתווך מגמגם בשפה

האנגלית, מנסים לשחזר ולהכין דרמה עברית קדומה של יציאת מצרים אקטואלית. לומדים וקוראים הגדה-של-פסח ברוסית, לקראת שני סדרי פסח חגיגיים.

(בכל 'סדר': 380 יהודים בני 3 דורות).

זו אגדה שלא תאומן אשר מתממשת לנגד עינינו, בכל ערב-הכנה, בהתרגשות גוברת. בברכת נס חג החירות והגאולה.

היום שאחרי

מוסקבה. ט"ז בניסן תשנ"א, יום ראשון 31.3.91, שעה אחר חצות.

הלא-יאומן התרחש. גם סדר-פסח שני הסתיים בהצלחה: 3 דורות של יהודים השתתפו, לראשונה בחייהם, בסדר-פסח, וסיימו בריקודי שרשרת של ידיים משולבות ובשירה ישראלית משתלבת.

רק אמן כשאגאל מוויטבסק חסר באולם, כדי לצייר יהודים אלה של פסח 1991, מרחפים עם דגלונים כחול-לבן, ונוגעים בגעגועים מתעוררים בישראל של מעלה....

הו, כמה הייתי מתאוה עכשיו לצאת לצעדה לילית של ירח מלא, בין שמים וארץ, שם בגבעות בית השיטה, ולהשתרע מלוא קומתי על האדמה בינות לשחת הקצור, ולצפות בשמיים וצבאם, בדומיית חצות המתרוננת בי, כדי לשחזר את תשעת הימים על כבישי מוסקבה הבוצית והקפואה, המכוערת והעצובה, שהם מעין תשבץ-ענק של חידון נעלמים, שרק תמים כמוני יכול לאחל לעצמו ביום הולדתו ה-75, וזה כדאי.

*

כיצד התחילה הרפתקה יהודית חלוצית זו?

שלושה שבועות לפני פסח קיבלתי פנייה ממוסדות הקיבוץ [המאוחד], לארח בארכיון החגים צוות-היגוי קיבוצי שיוזם לצאת לברית-המועצות, לפרוייקט הקרוי בפייהם "משואה לתקומה": ציון יום השואה ויום העצמאות שם. היוזמה של צוות הקיבוץ הארצי כוללת הוצאת משלחת קיבוצית גדולה של מורים להוראת עברית, למשך כחודש ימים. כ-70 מורים ל-30-35 ערים. מועד היציאה: אחרי פסח, ב-10 באפריל (טיסות "אל-על" ישירות הלוך וחזור למוסקבה, אחת לשבוע, בימי רביעי). אירחתי, שוחחנו. כעבור יומיים נתבקשתי להצטרף למשלחת המורים. כעבור יומיים נוספים, קיבלתי פנייה מאיתן סט (שבידיו תיק יהודי רוסי בתק"ם), להקדים לצאת לפני משלחת המורים, יחד עם חבר מרמת הכובש, יוסי רוזנבאום, להכין שני סדרי פסח במוסקבה, בשיתוף עם "חבורת הקיבוץ", שאחדים מהם ביקרו בחניטה במשך חודשיים לפני כשנה, ומתעתדים לעלות לישראל, וגם לקיבוץ.

מי ומי ביוצאים?

מקהלת "נערי הגליל העליון", כיתות י"ב - "מציצים מאצבע הגליל", בניצוחו של עופר גביש מיפתח, מתכוננים לצאת לרוסיה לקראת שבוע-פסח למספר קונצרטים בלנינגרד, מוסקבה וקייב. הם עתידים להצטרף לשני סדרי פסח שאנו נערוך. יופי של הצעה. צירוף נפלא.

שאלות:

באיזה הגדות נשתמש? הקיבוץ הארצי הזדרז והדפיס הגדתו ברוסית. עותקים של הגדה זו ברוסית נוכל לקבל לפי צרכינו, אבל יש שאלות-התייחסות: מה עם הברכות המסורתיות, כמו הדלקת נרות שבת וברכת חג? מה עם "פרק האביב" במציאות של שלג מתמוסס במוסקבה? מה עם קריינות ההגדה ברוסית? זימנתי את המנצח עופר גביש ואת עמיתי למשימה, יוסי רוזנבאום, לישיבת שיקול ותכנון מדוייק בהתאם למציאות במוסקבה. קבענו את סדר ה'סדר' המיוחד הזה. הוספנו נספח להגדה המתורגמת, ובו שירי מקהלה בתרגום רוסי באותיות קיריליות. מלווים את ההגדה כמה מדרשים בעלי משמעות אקטואלית. אנו גם מעוניינים ללמד את הציבור כמה שירים. אנו מעוניינים שכל משפחה תדליק נר של שבת ושל חג באיזור ישיבתה באולם, כי נר דולק יוצר אווירת חג. למטרה זו והצורך בהצטיידות בנרות רבים התקשרתי לקיבוץ מירב של בני עקיבא, השוכן על הגלבוע, והזמנתי את נרות המפעל שלהם, הבלתי-נוטפים ומאריכים לדלוק. חוליית הקשר של משרד החוץ הבטיחה ערכת מזון כשר וכלים חד-פעמיים ל-400 חוגגים, כולל יין, מצות ודגים.

*

12.3.91

פקס ליורדי ליניץ, מוסקבה.

"בשם שלושה חברים שנקבעו להיות אחראים לשני סדרי פסח במוסקבה, אתה מתבקש להכין לקראת בואנו:

- מנחה-'סדר' ברוסית, שיהיה צמוד למנחה שלנו, לפי התכנית המצורפת.
- 22 קריינים ברוסית, נשים וגברים, צעירים ומבוגרים.
- 3 זוגות של הורים בן-אב או/אם-בת, הבן/בת שואל/ת, ההורה עונה.
- מקהלה קטנה של ילדים קטנים, לשאול את "מה נשתנה" ברוסית.
- אתה מתבקש לשקול אם לבקש אותם קריינים שיהיו גם ב'סדר' השני. - רצוי! עם כל קבוצת הקריינים אנו צריכים להיפגש לחזרות ולתיאום.
- קישוט אולם-ה'סדר' ייעשה בידי חברי מקהלת הנערים שלנו.
- אנו נשתדל להביא נרות בכמות שתאפשר לכל משפחה להדליק נר של חג על שולחנה.
- אנו מעוניינים להניח על השולחן לפני כל משפחה צלחת ועליה 3 מצות, כדי שהילד בכל משפחה יוכל "לגנוב" את האפיקומן, וההורים יבטיחו לו תמורתו דבר-ערך, כמו עלייה לארץ.
- אנו מעוניינים להניח על השולחן לפני כל משפחה קערת פסת, כדי שכל אחד מהמשפחה יוכל להשתתף בטקס ההטבלה של הירק במי מלח, ולהבין את הסברת הסמלים.
- מובן שאנו מוכנים להסביר ולהכין שיעורים למורים שלכם בימים שלפני ה'סדר' הראשון (תוכן ההגדה של פסח, וכן טקסטים מספר "שמות").

- אנו מעוניינים שההכנות ל'סדר' וה'סדרים' עצמם, יצולמו בווידיאו על-ידי צלם שלכם. נשתדל להביא גם קסטות.

יש להכין כתובות באולם ה'סדר', בתרגום לרוסית:

- מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?
- שלח את עמי!
- בשנה הבאה בירושלים!

בתקווה לחג-חירות ראוי,

להתראות,

אריה בן גוריון, יוסי רוזנבאום, עופר גביש

לפי ההנחיות החוזרות ונשנות בתק"ם, נאמר לנו שאותו יורי ליניץ יחכה לנו בשדה-התעופה. בשדה-התעופה במוסקבה לא חיכה לנו יורי, ולאחר ימים התברר, שהוא נמצא במינסק, ויחזור יום לפני הסדר... לא השאיר הודעה, לא טלפון, ולא כתובת לשוחח עימו... בהתאם לעובדה מפתיעה זו, למדנו שגם הפקס שלנו אינו תופס... למדנו מיד את הלקח הראשון והחשוב: במוסקבה מילה אינה מילה. משדה-התעופה הוסענו על ידי נציגו של משרד רויטמן למלון "סבסטופול", לסיים בו שעותיו האחרונות של הלילה. למחרת הוסעו כל חברי המשלחת לתחנות הרכבת והמטוסים, בהתאם ללוח-הזמנים של כל עיר ומרחקיה, להכין שם סדר-פסח יחודי ולהביא להתעוררות היהודית המקווה.

ומה יהיה עלינו? אנו נותרים במוסקבה. כל שזכרנו הוא, שה'סדר' שלנו עתיד להתקיים באולם הקרוי "דום טכניקום". בטמפרטורה של קרוב ל-0 מעלות ירדנו לחזית הכניסה של המלון, תפסנו מונית בהושטת חפיסת סיגריות "מרלבורו", ונהגנו הובילנו אל היעד, ואף שימש לנו מתורגמן מאנגלית לרוסית. הצגנו עצמנו כאחראים על האירוע החגיגי היהודי שעתיד להיות כאן ב-29.3, וביקשנו שיראו לנו את האולם והמחסנים. ערכנו טיוטת שרטוט של הצעתנו למערך הפנימי של האולם. מנינו שורות, כיסאות, שולחנות, מטרים - אורך ורוחב, והגענו לתחשיב שכאן יכנסו 400 איש. חזרנו למלון בתחושה שהעיצוב הסופי המתבקש לאולם-הסדר ברור לנו. מכיוון שגם עלינו היה לפנות את המלון - נותרנו בו הזוג האחרון - הוצאנו את כל מספרי הטלפון של מוסדות ואישים שצויידנו בהם, והתחלנו לטלפן (הטלפון, כמו החימום, היה חינם). ג'ניה, הפקידה הראשית של משרד רויטמן, שהוא משרד-הגג המרכזי של כל המוסדות היהודים כאן, כולל פרויקט ארגון הוראת עברית עם המורים מישראל, דיברה, למזלנו, גם עברית. יש לה בן סטודנט באוניברסיטת ירושלים, ויש לה גם לב ישראלי. היא שלחה

למלוננו פקיד צעיר ששמו ואדים, עם רכב של המשרד, עם צרור כבד של מפתחות, כדי להליננו, כמקובל, באחד מחדרי המוסד אשר מפוזרים באיזור העיר הגדולה.

התחלנו במסע של "ויסעו ויחנו".

המזוודות נארזות, יוצאות, עולות במעליות צרות ומבאישות. מגיעים לקומה 9, פרוזדור חשוך מימין. לכל דלת הנפתחת בבתי-הענק (הסטנדרטיים עד שיממון) יש 3 מפתחות, עם 3 מנעולים שוני צורה וגודל. טכניקת הפתיחה של 3 המנעולים היא מעשה-מרכבה, בניגוד להיגיון ולמקובל: את המפתח העליון הגדול יש לסובב לכיוון הפוך לנורמאלי - 2 סיבובים. את המפתח השני - יש לסובב שני סיבובים ימינה. מפתח שלישי, התחתון, סיבוב אחד בכיוון הסגירה. מלוונו ואדים סובב מפתחותיו לכל כיוון מקובל, גם הדף בכתפיו את הדלת, התכסה זיעה, ניסה שוב, הציץ בחריר ופסק: "קדימה לדירה הבאה".

המזוודות בדרך למכונית. אני מבקש להסביר את "פרשת המזוודות": לרשותי רק שתיים: אחת, אישית, ובה בגדי יסוד + פרודוקטים ומתנות-מכולת למארחינו, ובמזוודה השנייה, הכבדה (23 ק"ג) - נרות לסדרי פסח, ליום השואה וליום העצמאות, הגדות, דברי דפוס, מפות של מדינת ישראל ברוסית ועוד פרודוקטים, לפי הנחיות ה'מוסד', כמנות-קרב למצבי חירום.

אנו בקצה האחר של מוסקבה. שוב שכונת בריקאדות של קוביות-דירות, 500 דירות במבנה אחד, 16 קומות, 9 כניסות. עולים במעלית, שולפים את המזוודות ומניחים לפני הדלת, ואדים מצלצל, הדלת נפתחת מבפנים, ואחת אלכסנדרה בריאת-בשר, בחיך שופע מקדמת את פנינו. אכן, כל הדירה הנקייה לרשותנו, חדר ליוסי וחדר לי. מטבח מרווח, סדינים נקיים, אין טענות. אלכסנדרה מדריכה אותנו כיצד להדליק את התנורים, להשתמש במקלחת, ונעלמת. החלטנו לחגוג עצמאותנו במוסקבה-רבתי בפתיחת בקבוק-יין ישראלי.

למחרת בבוקר - טלפון מהמשרד של רויטמן: "סליחה, טעות, הדירה אינה עבורכם! כאן צריך להשכין היום זוג מורות, ואתם אינכם רשומים אצלנו כמורי עברית עד תום הפסח". בחסדם כי רב הורשינו להישאר עוד לילה. למחרת, יום שלישי, מטלפן חבר ושמו רומן חודורובסקי, ומציג עצמו כמי שהופקד להחליף את יורי שנעלם למינסק ואיתו נעלמו עקבותיו... הוא יטפל בנו ובדירתנו. כעבור שעה הגיע עם מכוניתו הקטנה האדומה. אורזים. אנו נוסעים ל"דירת הקיבוץ", בקצה האחר של העיר. אנחנו מזהים כבר מיבנים ראשיים ורחובות. המפתחות פותחים מיד. סיור-בזק בדירה. מיד מתברר לי, שאהיה מוכן לישון בחוץ, בשלג, בשק-שינה - ולא בדירה זו. עמיתי, יוסי, מסכים. אנו מתקפלים וחוזרים למכונית. לאן עכשיו? אפשרות יחידה שנותרה: לדירת אימא של רומן. שעה נסיעה. המכונית עוצרת בתוך שלולית שלג שחור ובוצי, מתמוסס. נכנסים לפרוזדור המעלית, ריח דוחה מכה באפנו. עולים במעלית לקומה 5, אימא נאה כבת 60 פותחת בחיך בוחן, רומן מציג אותנו ומספר את סיפור נדודינו. האם מראה לנו חדר עם 2 מיטות רחבות, חדר-ההורים עד לפטירת האב לפני 3 שנים. החדר הפנוי לרשותנו. האם אנו מסכימים? התייעצות קצרה. תשובתנו - חיובית. פורקים. שתי כוסות תה כבר מוכנות במטבח, עם סוכריית שוקולד קונוסית.

קבענו את סדר-היום למחר. מסרנו את טלפון דירתנו הקבועה ל-15 הימים הבאים לכל המוסדות שנצטוונו לפי התדריך. מדריכנו רומן מודיענו ב-50 מילים אנגליות (שזה אוצרו כמתרגם), שמחר בשעה 6 בערב תתקיים חזרה ראשונה ל-22 הקריינים ולמנחה ברוסית, בבניין "דום טכניקום".

*

איפה ערכת המזון שלנו? היא נשלחה לכאן מישראל יחד איתנו, בתא המטען של מטוס אל-על. אלה המזון והציוד לסדר-פסח ל-400 משתתפים. עלינו לחלק כמות זאת ל-2 מנות (השנייה – ל'סדר' השני). לאחר חקירה טלפונית מייגעת ב-3 שפות, מתברר שהערכה הגיעה למשרדו של רויטמן – אגן הניקוז של המורים והשליחים ושל מזונם. אך הוא טוען שהמזון כולו, ב-12 קרטונים, כולו שלו. הוא מיועד לאנשי משרדו, 130 איש, לעריכת ה'סדר' שלו. האומנם?! האם אנו, שני קיבוצניקים, אורחים-פורחים, נהיה מוכנים להתמודד עם מר רויטמן במשרדו על הזכות לערכת המזון היחודית?! איפה הקרדיוגרף ומד לחץ-דם ודופק-לב? הצעתי שנלך לקונסוליה הישראלית, ושם ישטח כל צד את טענותיו והוכחותיו. הוסכם: למחרת בצהריים בקונסוליה. אבל, לי אין אף פיסת נייר רשמית להוכיח את טענותי, הכל ציטוטים בעל-פה: "הובטח", "נאמר בישראל...". הקונסול שומע ומתקשר ישירות למשרד המשלוחים בישראל. התשובה מיידית: ברשימה הרשמית של ערכות המזון שסופקו ונשלחו לכל אחד מ-50 השליחים לערים השונות ברוסיה-רבתי לערוך את סדר-פסח כהלכתו, אכן מופיע שמי בתוספת קוד "חבורת 400": 12 קרטונים שנשלחו על-שם משרד רויטמן. הכספית במד-החום יורדת לתחתיתה. אני מביט בעיניו של רויטמן: מה תהיה תשובתו. רויטמן: "אני יוצא איתכם לנהג שלי בחוץ, ואתם נוסעים איתו לקבל את כל מיכלי המזון שלכם שבמשרדי". איזה רוחב-לב אצילי!.. הגענו עם הנהג למשרדו. העמסנו את כל הקרטונים למכוניתו הקטנה, בשתי נגלות, ונסענו למחסן של "דום טכניקום" לאחסנם שם. הודיתי למר רויטמן על רוחב-ליבו. את המחסנאי, שומר-הבית, השבענו שלא ימסור את המפתח של המחסן לשום אדם זולתנו, ועל כך נפצהו בתמורה מתאימה.

בערב, ב-6, התלקטו ובאו במועד 25 חברים של "חוג הקיבוץ", גילאים 20-38. ריכזנו מספר שולחנות וישבנו סביבם. לכל אחד הגדה שלנו ברוסית + הנספח ברוסית. נו, וכיצד עכשיו? העיניים כולן מופנות אליי. הפגישה הפכה לשיעור רב-תכליתי. הלשון האנגלית בתרגום רוסי: מהו סדר-פסח, מהו פסח, מהי הגדה, מה הם תורה וחומש, מה המיוחד בספר "שמות" ובסיפור משה, מיהו משה, ומהי תורת משה? מה עושים בני ישראל בשעבוד מצרים?

אני קורא קטע-שניים בעברית מהסיפור המקראי שבהגדה הקיבוצית, מזמין את המשתתפים לבחור קטע ולקרוא בקול, מסביר כיצד קוראים בקול, בנשימה נכונה, ומהי המילה המנחה במשפט. סרגיי מוכן לקרוא את "פרק האביב", ורעיה מבקשת לקרוא את הברכה על כוס האביב. ועכשיו: "הקשיבו כיצד אני קורא בעברית, ואתם עקבו אחר הטקסט הרוסי. קראו בקול נכון כמוני". ניכרת מיד הטבה וביטחון בקריאה, וחיוך של שביעות-רצון ניכרת. מגיעים אל "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" - מי זה משה? מה אתם יודעים עליו? אף לא אחד מהנוכחים. אני פותח את התנ"ך בספר "שמות" פרק א' (הבאתי עימי חומש בתרגום רוסי, עמוד מול עמוד). קוראים ברוסית: גזרות המלך פרעה, הילד משה, בת-פרעה מאמצת את הילד משה לבית אביה העריץ - סיפור קדום, ארכאי, עם פאתוס של חן מקראי. כאן, לראשונה, עושים היכרות עם המקור. וולודיה בחר לקרוא את דברי אלוהים למשה. כך צריך

לקרוא, בפאתוס, כי כאן אלוהים מדבר אל משה, ואתה ממלא את מקומו... ישבנו 3 שעות בשיעור ראשון. הסכמנו על חלוקת קטעי הקריאה שבהגדה לקראת הסדר. השתדלנו להבין משמעויות של הטקסטים ואקטואליותם.

בטרם נתפזר: מי יודע לעצב פלקט גרפי, ולכתוב פסוקים מן ההגדה ברוסית? מריסה מרימה אצבע, מהססת. מריסה לומדת אמנות באוניברסיטת מוסקבה, היא גם חברת החבורה שהייתה בחנייתה. קבענו את גודל הציור שיהיה תלוי על קיר הבמה, ומתחתיו בעברית וברוסית "שלח את עמי!" וגם "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", וגם "בשנה הבאה בירושלים בישראל". הוספתי ושאלתי - למי יש בן או בת בני 4-8? ארבעה הרימו ידיים. ביקשתי לבוא מחר לחזרה עם הילדים לדו-שיח, בשאלה ותשובה בין הילד להוריו. פסח, מצה, מרור – על שום מה?

קבענו שעל השולחנות כולם תהיינה קערות 'סדר', ועליהן: זרוע, ביצה, מרור, כרפס. צריך להכין חרוסת. צריך לקנות ולבשל תפוחי-אדמה. צריך לקנות 1 ק"ג מלח ולהמיסו בצנצנת, כדי לחלק את התמיסה בצלוחיות שאתם תביאו מדירותיכם עבור טקס ההטבלה והסברת סמליותה. 4 חזרות. הכל באים בזמן, גם הילדים. איזה צוות נאמן: וולודיה, ברוך, סרגיי, רעיה, יעקב, אירה, יוליה, ויקטור, סשה, טניה, בוריס, אליהו, מרים, אליה, לריסה, בלה, יורה.

*

למחרת בבוקר בא רומן לדירתנו ומספר בדאגה:

"בטרם בואי לכאן, ביקרתי במחסן של 'דום טכניקום' לבדוק את ציודנו. המחסנאי של המוסד סיפר לי שאמש ביקר כאן אדם נכבד ממוסד רויטמן, ושמו אלכסנדר וקסלר. הוא השאיר את כרטיס הביקור שלו (מוסרו לידי): "מנהל אדמיניסטרטיבי של 'מועדון מכבי' מוסקבה ומנהל 'המרכז לנוער של המרכז לתרבות תחיה'. המחסנאי פתח לו את המחסן, והוא לקח, עם אנשיו, מחצית מכל הציוד והמזון המיועד ל'סדר' שלנו. בדקתי המיכלים הפתוחים, ואכן הוא לקח קצת יותר ממחצית".

מה עושים עכשיו?!

אנו שלושה ימים לפני ה'סדר'. כיצד להסביר התנהגות זאת, לאחר שרויטמן במו-ידיו, עם נהגו, העביר לרשותנו את כל ערכת המזון? החלטנו לנסוע מיד למשרד רויטמן. האיש לא היה. בחדר מזכירותו זיהינו באופן מוחלט את 6 מיכלי המזון שלנו. רומן הגיב מיד: "אני לוקח כל זאת בחזרה. אתם [יוסי ואנוכי] שבו בפרוזדור ואל תתערבו, אני אבצע זאת על אחריות".

חשנו שאנו נקלעים למלחמת כנופיות על מחסני המזון. זה מצב בלתי רצוי, חמור ועגום. הסברנו לפקידי המשרד מה שקרה אמש. לא היינו בטוחים מה תהיה תגובתם, ואם יסכימו להרשות להוציא המיכלים. כל שהצענו לרומן היה - להשאיר מכתב אישי לאותו וקסלר ובו ייאמר: "באנו למחסננו ומצאנו שהוא נפרץ על ידיך. אנו לא מכירים אותך. עשית מעשה בניגוד להנחיות מר רויטמן, ולכן אני לוקח בחזרה את ציודנו ומחזיר את המצב לשלב ההתחלתי. אם יש לך שאלות או טענות, תואיל להתראות איתי על המגרש שלנו". חתום: רומן. התפלאנו ששני בחורי המשרד עזרו לרומן להעביר את 6 המיכלים לרכב שלנו...

למחרת, ביקש מר רויטמן שיחת ברור איתי ב"דום טכניקום". השיחה התקיימה. הצגתי שוב את כל העובדות שהיו עימי לאורך כל הדרך, ובסיכום ביקשתיו: "יש כאן טעות בתום-לב. אנו באנו מישראל רק למען 'סדר' זה, בצורה רשמית ומוסכמת. אם לא תהיה ברשותנו ערכת המזון כולה – לא נוכל לערוך את ה'סדר' ונגרום עגמת-נפש ל-800 יהודים. לכן, אנא גלה רוחב-לב יהודי, כפי שגילית, וכפי שאחריותך מחייבת". השתררו דומייה ומתח. רויטמן קם, לחץ את ידי ואמר: "אני מאמין לך. הנושא גמור".

*

יום חמישי: יום לפני הרמת המסך. לא הצלחנו לקיים חזרה משותפת בין הקריינים לבין מקהלת הנערים של עופר, כי המדריך-המלווה המקומי של המקהלה הזמין לחבריא כרטיסים לקרקס מוסקבה באותה שעה של החזרה. הוא גם חילק את הנערים והנערות בין בני גילם במשפחות מוסקבאיות, ולכן לא ניתן לזמנם יחד בזמן אחד (נחמד... לחייך, לשחרר אוויר, הכול מתואם להפליא, לנשום עמוק...). גם למחרת, יום שישי, י"ד בניסן, בין 5-6, לא הצלחנו לזמנם לחזרה אחרונה, בגלל היותם "מאומצים". הם יבואו כולם בשעה 6.30 עם משפחותיהם ה"מאמצות" לסדר-פסח ערוך ומוכן. המערך האלקטרוני של אביזרי ההגברה היה כבר פרוש באולם ועל הבמה. הודות לשני אנשי מקצוע הצמודים למקהלה - אנשי איילת השחר - המקהלה הספיקה להתאמן בהתאמה אישית של הכפתורים.

יום שישי, י"ד בניסן, היום שלמענו נשלחנו לכאן:

רומן, יוסי ואנוכי הגענו ל"דום טכניקום" ב-9 בבוקר. המטרה המיידית - לערוך את האולם ל'סדר'. פירושו – לפרק את שורות הכיסאות מהמבנה התיאטרוני, ולהציב הכיסאות בזווית ניצבת לבמה, ולהביא כ-100 שולחנות מכל כיתות המוסד הלימודי הזה. מנהלת משק-הבית פתחה בפנינו את כל כיתות ה"טכניקום" ב-3 הקומות, וכן את המחסן הרזרבי של השולחנות. התחיל מסע שולחנות בזוגות, עלה וירוד במדרגות, וכך עד שעה 3 הספקנו להציבם בהתאם לרוחבם ומבניהם. עכשיו יש לכסות את טורי השולחנות בגלילי נייר שבחלקם מצאנו ב"דירת הקיבוץ", ושני גלילים בצבע לבן-כחול שחבורת "מעיינות הירדן" נשאה עימה בשובה מביקור במחנות ההשמדה בפולין, לקראת אירוע זה.

על הבמה: המקהלה + תזמורת מלווה, שולחן מנחי ה'סדר', פמוטים, נרות ופרחים, בקבוק וגביע יין. קבוצת הקריינים וילדיהם יופיעו כולם בזמן, ב-3, לעזור לערוך את השולחנות, ואכן כך היה. בשעה 6 בקצב ובסדר, האולם לבש חג וחגיגות. לפני כל אדם הונחו הגדה-של-פסח והנספח, וכוסית מפלסטיק ומצה. בתפזורת על השולחנות - בקבוקי יין, פרחים, קערות פסח, צלוחיות מי מלח. כל נער וגבר קיבל בכניסה כיפה רקומה מישראל. במשרד ה"דום טכניקום" נתקבל טלפון מהקונסוליה, שהם מבקשים שנסכים לצרף ל'סדר' שלנו משלחת של 10 אתלטים מישראל, שבאו לתחרויות ברוסיה. הסכמנו.

באולם ישבו כ-400 איש. הבמה מקושטת בציורים ופסוקים. אב ה'סדר', יוסי עמיתו, והמנחה - מתרגמת לרוסית. ה'סדר' נפתח ב"קידוש" ובברכת נרות שבת על-ידי מורה לעברית - רותי מעוז מהזורע. א.ב.ג. מברך על זמן חירותנו ו"שהחיינו", והציבור מכבד הברכות כולן בעמידה. שלושת הילדים + שלושה הורים עולים לבמה לשאול "פסח, מצה ומרור - על שום מה?". הספקנו ללמד את הילדים המקומיים מנגינת "מה נשתנה". 22 הקריינים יושבים זה ליד זה לפי סדר קריאתם. מילאנו 4 כוסות +

כוס למדינת ישראל, כוס יציאת מצרים, כוס חירותנו, כוס כניסתנו לארץ ישראל, וכוס קיבוץ גלויות של יהודי רוסיה.

המקהלה של "צעירי הגליל" השתלבה בחינניות, כשהמנצח עופר משתדל למלא את הלבבות שנפתחו בלחנים מסורתיים וישראליים. כאשר הגענו לשירי אליהו הנביא, שירי ציון ושירי ארץ ישראל, גברה ההתלהבות כדי גאות, הקהל מחא כפיים והצטרף לשירת המקהלה. הצעירים שבקהל קמו מכסאותיהם, עברו לשולי האולם, שילבו ידיים וזרועות ויצרו שרשרת של ריקוד. אחריהם קם גם גיל הביניים, עד כי האולם כולו שר ורקד ריקודי שרשרת. ה'סדר' אך כשעה ורבע, ללא שום תקלות. הוכרזה הפסקה לקראת הקונצרט שיגישו עכשיו "צעירי הגליל": שירי הגליל ושירי ארץ ישראל. החבריא הגלילית הייתה נפלאה, מדליקה, נתנה את כל עצמה, וקיבלה בתמורה בנות קול והד.

עם סיום ה'סדר', עם הרבה התרגשות, תודות ודמעות-גיל וחיבוקים, גם שאלות אישיות על ישראל, ואיך מגיעים אליה על אף כל השמועות, ועד איזה גיל מקבלים בקיבוץ...

ועכשיו - איך עוברים מעולם של מעלה, אל החיסול והכנת הכלים למחר?.. הורדנו את כל הכלים מהשולחנות, שטפנו אותם בשירותים, ארזנו לקראת מחר. כל הכרטיסים ל'סדר' השני כבר נמכרו. מעניין לציין, שהיהודים ב'סדר' הראשון לקחו עימם כמזכרת כמה מהכיפות, ואפילו בקבוקי יין ריקים של כרמל מזרחי, כשר לפסח. לכן, לקראת ה'סדר' השני, נאלץ היה יוסי לגזור 150 כיפות חדשות. ב'סדר' השני, לקראת סיומו, ההתלהבות הייתה אקסטאטית ממש. התברר שכמה יהודים היו בו גם בפעם השנייה.

*

חבורת "נאמני הקיבוץ", אותם כ"ה חברים וחברות, משפחות צעירות, הייתה להם הרגשה משכנעת ועובדתית של הישג נדיר. משך כשבוע ימים הם נשאו בעול ארגון 2 ה'סדרים' וביצועם, גיבשו את עצמם, דבקו במטרה בנאמנות גוברת, והסיפוק היה אישי, משפחתי ושל החבורה כולה. כמחציתם אכן מתכווננים לעלות לישראל ולקיבוץ בקיץ הקרוב, והיתר עד סוף שנת 1992+.

*

בסיום ה'סדר' השני ניגש אלינו יהודי, החזיק בזרועי, ובעיניים דומעות אמר: "אני בן 56. אני יליד מוסקבה. בעוונות המשטר והתבוללות הוריי הקומוניסטים, לא חגגנו במשפחתנו אף פעם סדר-פסח ולא חג יהודי אחר. 2 סדרי הפסח היחידים שחגגתי, היו אלה של אתמול והערב. חבל שלא באתם לפני כמה שנים לכאן, ואז אולי הייתם יכולים להציל את שני בניי מהתבוללות (נישאו לגויות). תודה לכם שהדלקתם בי את הניצוץ היהודי מחדש". ויהודי זה לא היה היחיד באותם שני ערבים. חזרתי ושאלתי שאלה זו רבים-רבים בגיל ההורות, וקיבלתי אותן תשובות: ניכור למסורת היהודית של 3 ו-4 דורות, התייבשות שורשים, קיצוץ שורשים, ולאחרונה, לפתע, תפנית: קול מעיר, וכל החושים נפתחים להישרדות יהודית ולישראל.

*

לנו, שני שליחי הקיבוץ למצוות עריכת 2 סדרי פסח במוסקבה, הייתה זו החוויה היהודית העזה והיקרה ביותר בביוגרפיה שלנו שזכינו לה, גם ביכולתנו להעניק לכמה מאחינו בני ישראל 'שנורקל' לנשימה תת-מימית עד שיגיעו וינשמו את אוירת ארץ ישראל.

המשימה מולאה!

א.ב.ג.

בית השיטה

כ"ח בניסן התשנ"א

12.4.91

מי שהיה במוסקבה בשנות ה-90 במשימה כזו או אחרת, מי שנפגש שם עם ציבור יהודי המתעתד לעלות לישראל או שוקל אפשרות כזו, מי שנרתם למשימה של הוראת עברית בסיסית לעולים-לעתיד ונתקל בבורות המוחלטת לגבי התרבות וההיסטוריה היהודית החדשה, יזהה בקלות את רשמיו של אריה, המובאים כאן בפירוט ובשטף ועם הרבה רגש והתרגשות (ולא מעט סרקאזם), עם רשמיו שלו. אלה היו האנשים, זו היתה האווירה. ואריה, כמו אריה, ראה בשליחות זו מצווה, והיה מאושר וגאה למלאה.